

Základy somatopédie

Terézia Harčaríková

Vedný a študijný odbor pedagogika telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených

- **Somatopédia je vedným odborom špeciálnej pedagogiky, ktorý sa zaoberá skúmaním osobitostí edukácie (výchovy, vyučovania a vzdelávania) jednotlivcov s poruchami pohybového, oporného a nervového ústrojenstva a jednotlivcov so zmenami v ich zdravotnom stave (Renotiérová, 2003)**

- je vedným odborom špeciálnej pedagogiky, ktorý sa zaoberá **výchovou-výchovnou rehabilitáciou telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených jednotlivcov.**
- Skúma otázky výchovy v širšom zmysle detí a mládeže všetkých vekových kategórií ako aj dospelých, ktorí v podmienkach telesnej chyby, choroby alebo zdravotného oslabenia potrebujú osobitnú starostlivosť (Kollárová, 1993)

- **Vedný a študijný odbor somatopédia, vznikol v roku 1946,** kedy bolo zavedené vysokoškolské štúdium učiteľov na pedagogických fakultách.
- Kollárová (1993) uvádza, že tento odbor nemal dlhší čas svoje samostatné pomenovanie, chápal sa ako súčasť takzvanej pedopatológie, ktorá sa v minulosti chápala ako náuka o „úchylných“ deťoch.

- ⦿ **V minulosti sa na označenie tohto odboru používal aj termín defektológia ortopedická alebo ortopedagogika.**

- V anglicky hovoriacich krajinách sa v súčasnosti dáva prednosť termínu pedagogika žiakov s telesným postihnutím
- v Slovenskej republike sa používa opisný termín pedagogika telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených
- V nemecky hovoriacich krajinách sa na označenie pedagogiky telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených používa viacero termínov, ako napríklad ortopedagogika, rehabilitačná pedagogika, pedagogika telesne postihnutých (Rehabilitationspädagogik, Ortopädagogik, Körper-behindertenpädagogik).

- ◉ Somatopédiu považujeme za jeden z najmladších vedných odborov špeciálnej pedagogiky.

- Príčinou len nedávneho začiatku odborného vedeckého prístupu k výchove a vzdelávaniu telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených jednotlivcov bola skutočnosť, že v kruhoch odbornej verejnosti prevládal názor, že táto skupina postihnutých nepotrebuje špeciálnopedagogický prístup.

- ◉ **jednotlivci s telesným postihnutím, chorobou a zdravotným oslabením nemajú časté a tiež aj závažné postihnutie zmyslov ako napríklad skupina zrakovu alebo sluchovo postihnutých.**

- V základných a stredných školách pre telesne postihnutých sa vyučuje podľa učebných osnov platných pre základné a stredné školy bežného typu, **preto prevládala myšlienka, že špecifickosť výchovy a vzdelávania tejto skupiny jednotlivcov nie je natoľko výrazná, aby nemohla byť predmetom špeciálnej pedagogiky.**

- Špecifickosť edukácie telesne postihnutých, chorých z zdravotne oslabených nespočíva len v úprave obsahu vzdelávania a v rozsahu učiva, ale je predovšetkým špecifická a odlišná v realizácii vonkajších a vnútorných podmienok výchovy (telesné postihnutie, zdravotné oslabenie, chronická choroba, režim domova sociálnych služieb, režim nemocníc, špecializovaných liečební, zmeny v psychickom stave a často aj zmena rozumových schopností, atď.).

- V mnohých prípadoch je nevyhnutná aj presná koordinácia výchovno-vzdelávacích činnosti a liečebným režimom, je potrebné využívať špeciálne didaktické, výchovné a rehabilitačné metódy a pomôcky.

- ◉ Somatopédia sa orientuje na deti a mládež všetkých vekových kategórií i na skupinu dospelých.

- **Predmetom somatopédie** je výchova a vzdelávanie telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených detí, mládeže a dospelých, ktorá smeruje k ich socializácii alebo resocializácii, tiež k celkovej príprave na život v zmenených, častokrát sťažených životných podmienkach.

- ◉ predmetom somatopédie je tiež jednotlivec s telesným postihnutím, chorobou a zdravotným oslabením v širšom a užšom sociálnom kontexte.

- ⊙ Základným východiskom somatopédie je prítomnosť samotného fenoménu postihnutia, ktorý je v kontexte tejto disciplíny špecifikovaný ako telesné postihnutie.
- ⊙ Pokusy o vymedzenie fenoménu telesného postihnutia vychádzali najskôr z jednostranného, obvykle patologickoanatomického či patofyziologického hodnotenia vrodenej alebo získanej chyby či postihnutia.

- Telesné postihnutie bolo považované za osobnú tragédiu a takto postihnutý človek bol považovaný za obeť tragických okolností.

- **Ďalšie definície fenoménu telesného postihnutia nevychádzali len z medicínskych, prípadne psychologických aspektov, čoraz častejšie sa pri jeho definovaní kládol dôraz na interakciu medzi prostredím, sociálnymi procesmi a zdravotným stavom jednotlivca.**

- Historické literárne pramene dokumentujú skutočnosť, že jednotlivci s telesným postihnutím, chorobou či zdravotným oslabením vždy bol stále aj **sú v mnohotvárnom vzťahu k spoločnosti, od marginálneho postavenia až po rovnocenné vzťahy.**

- ◉ Z uvedeného vyplýva, že problematika jednotlivcov s telesným postihnutím, chorobou a zdravotným oslabením má aj širokú sociálnu dimenziu.

- **Súčasné ponímanie somatopédie**
odmieta jednostranný pohľad na jednotlivca s telesným postihnutím, chorobou a zdravotným oslabením a presadzuje, aby bol chápaný predovšetkým ako osobnosť s určitými predpokladmi, ktoré je potrebné podporiť vonkajšími podmienkami.

- Spoločenská potreba zdôrazňuje význam rozvoja tohto vedného odboru pre prípravu jednotlivcov s trvalým alebo dlhodobým zhoršením zdravotného stavu a pohybovej výkonnosti na ich pracovné a spoločenské uplatnenie sa v spoločnosti.

- štatistiky dokazujú, že napriek zlepšeniu životnej úrovne a lekárskej starostlivosti nemôžeme očakávať znižovanie počtu jednotlivcov s telesným postihnutím, chorobou a zdravotným oslabením, napriek tomu, že **v posledných rokoch došlo k zníženiu výskytu niektorých sociálne podmienených chorôb**, narastá počet dopravných a pracovných úrazov, zvyšuje sa počet detí aj dospelých trpiacich civilizačnými ochoreniami

- ◉ **Soamtopédia v sebe integruje tri skupiny postihnutých – telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených**

- termín telesné postihnutie je z hľadiska symptomatológie a etiológie značne heterogénne vnútorne štruktúrovaný fenomén z hľadiska kvality a kvantity

- Telesné postihnutie je veľmi široký pojem a vymedzujú ho viaceré definície.
- Podľa Kábeleho sa pod termínom „**telesné postihnutie**“ rozumejú najmä **“chyby pohybového a nosného ústrojenstva, to jest kostí, kĺbov, šliach i svalov a cievneho zásobovania, ako i poškodenie alebo poruchy nervového ústrojenstva, ak sa prejavuje porušenou hybnosťou”**.

- Zarad'uje sem i všetky odchýlky od normálneho tvaru tela a končatín, ktoré označuje ako „deformity, abnormality či anomálie.

- ⦿ **Za telesné postihnutie je najčastejšie považovaná pretrvávajúca alebo trvalá nápadnosť, znížená pohybová schopnosť, s trvalým alebo podstatným pôsobením na kognitívny, sociálny a emocionálny výkon.**
- ⦿ Príčinou sú zmeny na pohybovom aparáte. Týkajú sa kostí, svalov, kĺbov a šliach. Vznikajú na základe dedičnosti, choroby alebo úrazu (Renotiérová, 2003).

- Vítková (1999 in Fisher, Škoda 2008) **definuje telesné postihnutie ako „poruchu pohybového a nosného ústrojenstva, t.j. kostí, kĺbov, šliach, svalov a cievneho zásobovania ako aj narušenia alebo poruchy nervového ústrojenstva, ktoré sa prejavujú narušením pohybových schopností“..**

- Vítková (2003 in Opatřilová, Zámečnicková 2007) uvádza, že **telesné postihnutie predstavuje heterogénnu skupinu, ktorej spoločným znakom je obmedzenie pohybu.**
- Hartl, Hartlová (2000, s. 442) **definujú telesné postihnutie ako postihnutie, ktoré bráni mobilite a pracovnej činnosti**

- ◉ Z uvedeného vyplýva istá terminologická nejednotnosť v oblasti definovania telesného postihnutia.

- telesné postihnutie je trvalá kvalitatívna a kvantitatívna zmena v schopnosti vykonávať pohyb v dôsledku narušenia pohybového, nosného aparátu ako aj v dôsledku poruchy nervového aparátu, pričom stupeň závažnosti tejto zmeny môže mať charakter od ľahkého až po ťažký, resp. až po úplnú neschopnosť (Harčaríková, 2011).

- Spoločnosť vníma jednotlivca s telesným postihnutím ako človeka, ktorý má neprehliadnuteľný motorický hendikep. Ide o viditeľnú deformáciu dolných či horných končatín, ktorá narúša motoriku postihnutého jednotlivca z kvantitatívneho i kvalitatívneho hľadiska

- ◉ Zo špeciálnopedagogického hľadiska však nie je postačujúca len samotná existencia telesného postihnutia. Jedlička (in Kollárová, Hudáčová, 1991) pokladal za dôležitý faktor i spoločenský rozmer telesného postihnutia.
- ◉ "Podľa neho sa jedinec stane **telesne postihnutým vtedy, ak potrebuje špeciálnopedagogickú intervenciu na začlenenie sa do spoločenského a pracovného života.**

- Renotiérová (2003 in Harčariíková 2008) poukazuje na vplyv telesného postihnutia i na oblasť kognitívnu, nakoľko tvrdí, že v dôsledku obmedzenia pohybu je obmedzené aj získavanie informácií a rozvíjajúcich podnetov z prostredia, čím je ovplyvnená i kvalita poznávania a myslenia a nedostatkom motorických stimulov je málo podnecovaná psychická činnosť.

- Toto tvrdenie potvrdzuje i Jankovský (2006), ktorý okrem problémov v kognitívnej oblasti poukazuje i na ovplyvnenie výkonu, psychických emocionálnych a sociálnych prejavov jednotlivcov s telesným postihnutím.

- ◉ **Spoločným znakom telesne postihnutých jednotlivcov je obmedzená mobilita alebo imobilita**
- ◉ Ide o primárne narušenie pohybových schopností, pretože príčinou je priame poškodenie motorického a kinestetického analyzátora alebo výkonného pohybového aparátu (svaly, šľachy, kĺby).

- ◉ Obmedzený motorický výkon má nepriaznivý vplyv na telesné, zmyslové aj kognitívne zručnosti najmä v detskom veku.
- ◉ Po fyzickej stránke svaly atrofujú a oslabujú sa, pretože sú funkčne zaťažované pohybom.
- ◉ Po stránke poznávacej je v dôsledku obmedzenia pohybu obmedzené aj získavanie informácií a podnetov z prostredia.
- ◉ Kvalita poznávania a myslenia je obmedzená aj tým, že pri nedostatku motorických a kinestetických podnetov je málo aktivizovaná psychická činnosť

- Termín „telesne postihnutý jednotliviec“ je výsledný pojem dlhoročného vývoja. V uplynulých rokoch sa tento termín používal v rezorte práce, sociálnych vecí a rodiny, kým rezort školstva používal termín „telesne chybný“ (Kollárová, 1977).

- V skoršom období sa i v odbornej literatúre používal výraz „mrzák“ poprípade jeho deminutíva „mrzáčik“ alebo výraz „zmrzačelý“.
- Rovnako i v zahraničí sa používali názvy ako „cripple“, „kaleka“, „nyomorék“ či „der Krüppel“
- Tieto termíny sa používali ešte i po 2. svetovej vojne, avšak postupne sa z odbornej literatúry vytrácali a od 60. rokov 20. storočia sa pomaly dostával do popredia termín „telesne postihnutý“.
- Ten bol oficiálne uznaný v roku 1978

- Jednotlivec s telesným postihnutím vníma vplyv postihnutia už od raného detstva v miere pomoci, ktorú potrebuje a vyžaduje či už pri sebaobsluže, hre, lokomócii, v školskom veku pri vyučovaní a v neskoršom veku pri pracovných činnostiach

- ◉ **Chorý** jednotlivec sa obyčajne definuje ako jednotlivec v stave choroby, ktorá sa označuje ako nerovnováha medzi organizmom a prostredím.
- ◉ Chorého jednotlivca môžeme definovať ako jednotlivca v štádiu akútnej, chronickej či nevyliciteľnej choroby.
- ◉ Pričom choroba sa definuje ako prevaha patologických faktorov v organizme.

- V prípade **zdravotného oslabenia** ide o heterogénnu skupinu z hľadiska ich zdravotného oslabenia a ohrozenia. V minulosti sa u nás chápali zdravotne oslabení a chorí jednotlivci ako jedna skupina. Kollárová (2006) uvádza, že sa u nás používal aj termín zdravotne postihnutý.

- Zdravotne oslabený je podľa Kábeleho (1992) jednotliviec so zníženou odolnosťou voči chorobám, so zvýšeným sklonom k ich recidíve.
- **Zdravotne oslabený je jednotliviec v stave rekonvalescencie, alebo so zníženou odolnosťou proti chorobám, či s tendenciou k recidivite choroby alebo jednotliviec s ohrozením zdravia v dôsledku vplyvu nevhodného prostredia, nevhodného životného režimu, nesprávnej výživy.**

- zdravotne oslabený jednotliviec sa kratší alebo dlhší čas nachádzajú v ozdravovniach alebo v liečebniach z dôvodu zdravotnej indikácie.
- Zdravotne oslabená alebo ohrozená mládež a deti, sú deti často trpiace chorobami.
- dieťa s chronickým ochorením (máme na mysli choroby ako je astma, alergia, obezita... také chronické ochorenia, ktoré si nevyžadujú hospitalizáciu) ale tiež aj dieťa po doliečení sa po dlhodobej chorobe dá považovať za zdravotne oslabené.

◉ **Ďakujem Vám za
pozornosť!**